

Lunds universitet
Språk- och litteraturcentrum
Handledare: Johanna Lindbladh
Framläggning: 2018-08-31

Kandidatuppsats i Ryska
Amanda Bergland
RYSK03 VT2018

Tjitjikov talade på ryska men skrek, muttrade och röt på svenska.

En jämförande översättningsanalys av anföringsverb i Nikolaj Gogols
roman *Döda själar*.

Sammanfattning

I studien undersöks översättningen av anföringsverb, det vill säga verb som markerar yttrande, och deras förhållande till översättarens övergripande översättningsstrategi. Anföringsverben är hämtade från Nikolaj Gogols *Mertvye Duši* (sv. *Döda själar*) på ryska samt från två översättningar; Sören Rydströms neutraliserande och expliciterande text från 1948 och Staffan Skotts källtextnära från 1989 (nyutgiven 2011). I första hand studeras Sören Rydstöms översättningslösningar, då han vid översättningen av anföringsverb tycks ha frångått den svenska språknormen för anföringsverb som förespråkar neutralitet. Studien utgår bland annat från en översättningsanalys av Nils Håkanson, i vilken han utifrån Gideon Tourys teorier om översättningsnormer, identifierat översättarnas övergripande översättningsstrategier. I föreliggande studie har jag fortsatt på Håkansons spår och vidare undersökt hur översättarna förhåller sig till sina tillämpade översättningsstrategier vid översättningen av anföringsverb. Jag har därtill undersökt i vilken utsträckning Rydströms expressiva anföringslösningar är kopplade till utropstecken. Av studien framgår att Gogol använder en lägre frekvens av expressiva anföringsverb än moderna ryska språknormerna anger, och att Rydström använt anföringsverb med framförallt högre röststyrka än Gogol och Skott. Detta kan delvis förklaras av att Rydström låtit språknormen för anföringsverb varit underordnad normen för utropstecken, men det är inte den uteslutande förklaringen då expressiva anföringsverben förekommer hos Sören Rydström även vid frågetecken och känsloladdade uttryck.

Nyckelord: *Anföringsverb, översättningsstrategier, språknormer, deskriptiva översättningsstudier, Nikolaj Gogol*

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1 Syfte och frågeställningar.....	7
2. Teoretisk bakgrund och forskningsläge.....	7
2.1 Översättningsnormer.....	8
2.2 Tidigare forskning.....	10
2.2.1 Sören Rydström – acceptansinriktad översättningsstrategi.....	11
2.2.2 Staffan Skott – adekvansinriktad översättningsstrategi.....	12
2.2.3 Andra översättningar.....	13
2.3 Anföringsverb.....	14
2.4 Explicitering	16
2.5 Hypotes	16
3. Material och metod.....	17
3.1 Nikolaj Gogol och <i>Döda själar</i>	17
3.2 Urval.....	18
3.3 Metoddiskussion.....	19
4. Analys av anföringsverben.....	19
4.1 Indelning av anföringsverben.....	21
4.2. Kontextuell jämförelse.....	23
4.2.1 Utropstecken och höjd röststyrka.....	24
4.2.2 Frågor och höjd röststyrka.....	29
4.2.3 Känsloladdade yttranden.....	30
4.2.4 Sänkt röststyrka.....	32
5. Diskussion och slutsats.....	32
6. Referenser.....	35
6.1 Primärliteratur.....	35
6.2 Referenslitteratur.....	35

1 Inledning

”Ты пьян, как сапожник! – сказал Чичиков”, skrev Nikolaj Gogol i romanen *Döda själar* (1842). Långt senare, 1989, översatte Staffan Skott romanen till svenska, och passagen till ”*Du är full som en kaja! sa Tjitjikov.*”. Det är emellertid inte första gången passagen, eller för den delen romanen, översatts till svenska. Den översättning som länge var den som i Sverige förknippades med *Döda själar* var Sören Rydströms från 1948, och då löd samma rad: ”*Du är ju full som en kaja! skrek Tjitjikov*”.

Översättaren och forskaren Nils Håkanson har i en avhandling om svensk översättning av rysk skönlitteratur gjort en översättningsanalys av fem översättningar av *Döda själar*. Håkanson når bland annat slutsatsen att texterna har rört sig från målkulturanpassade översättningar till alltmer källtextnära översättningar, och därtill att det finns en stark korrelation mellan översättarens inställning till originaltexten och den tid de utgavs (Håkanson, 2012: 260). Föreliggande studie utgår från Håkansons tolkning av två av översättningarna: Sören Rydströms från 1948 och Staffan Skotts från 1989, med ambitionen att studera anföringsverb (verb som markerar yttrande, till exempel *sa och skrek*). Av de två översättningarna är Rydströms mer anpassad till målkulturen och den präglas av en stor distans till källtexten, medan Skotts text är källtextnära och formad av en period i utgivningshistorien då källtexten i högre utsträckning får styra översättningsprocessen, både avseende källspråkets struktur och kultur (Håkanson, 2012: 261). Staffan Skotts tillämpade strategi är så kallad *adekvansinriktad*¹ och Rydströms är *acceptansinriktad*² (Håkanson, 2012: 244).

Förestående studie tar även sin utgångspunkt i en tidigare studie där jag studerade den eventuella informationsförlusten vid översättningen av expressiva ryska anföringsverb³ till svenska (Bergland, 2017). I studien analyserades de expressiva anföringsverben i Hans Björkegrens översättning av Ljudmila Ulitskajas roman *Zeljonij Shater* (sv. *Det gröna tältet*)

¹ En strategi som är *adekvansinriktad* tar fasta på källtexten och genererar en text som förhåller sig nära originalet (Håkanson, 2012: 217).

² En *acceptansinriktad översättningsstrategi* är målkulturanpassad, och innebär att de främmande elementen i källtexten i stor utsträckning överförs till målspråkskulturens förhållanden (Håkanson, 2012: 217).

³ Den svenska normen för anföringsverb kräver lite variation och neutrala anföringsverb är ofta att föredra framför expressiva (Wennerström: 1935: 151–160). I modern rysk litteratur är expressiva anföringsverb vanligare än i svensk vilket ibland kräver att översättaren gör omskrivningar.

från 2015. Till skillnad från anföringsverben i *Döda själar* är anföringsverben i *Det gröna tältet* både varierande och ofta även expressiva. Min undersökning visar att översättaren valde att genomgående anpassa dessa till svensk språknorm genom att använda en del *sade+sättsadverbial/predikat-satser*. Studien visar således också att det finns ett behov i svenskan av att neutralisera expressiviteten i ryska anföringsverb.

I den här studien ville jag med utgång i en klassisk rysk roman med mycket dialog fortsätta att studera översättningen av anföringsverb. Nämnvärt är att det i *Döda själar* återfinns förhållandevis få expressiva anföringsverb, i motsats till vad dagens ryska språknorm kräver av högprestigelitteratur. Bland annat författaren Maksim Gorkij har kring tidpunkten för förra sekelskiftet uttryckt åsikten att det är både oskickligt och obildat av ryska författare att vid anföring använda enbart *говорить* (sv. *säga*), då det i ryskan finns ett stort urval av synonymer.⁴ Att det inte finns särskilt många expressiva anföringsverb i källtexten gör också Rydströms val att öka frekvensen av dessa än mer anmärkningsvärt. I översättningen av moderna romaner är problembilden ofta den motsatta, nämligen att översättaren behöver tona ner de expressiva verben, vilket innebär en risk för såväl översättningssvenska som en översättningslösning som ligger allt för långt från källtexten.

"Du är ju full som en kaja! sa Tjitjikov", är ett exempel på hur Staffan Skott i sin översättning av anföringsverbet valt att hålla sig nära källtexten i enlighet med de övergripande adekvansinriktade strategierna han tillämpat. Sören Rydströms översättning karaktäriseras av ett, i jämförelse med originalet, återhållsamt språk (detta tycks emellertid inte gälla för anföringsverb där han tenderar att välja emotionellt kraftfullare anföringsverb jämfört med originalet). Håkanson beskriver vidare Rydströms översättning som "nivellerande och explicerande" eftersom han genomgående tycks neutralisera och tona ner (Håkanson, 2012: 240). Ett exempel på hur han tycks skala av texten är följande passage där han omskriver en "flicka i elvaårsåldern" som rätt och slätt "jäntungen": *"Hallå där! Pelageja, ropade godsägarinnan till en jäntunge som stod vid trappan"* (Rydström, 1948: 69). *"Kom hit, Pelageja! Sa godsägarinnan till en flicka på omkring elva år som stod vid trappan (...)"* (Skott, 1989: 73), *"Ей, Пелагея! – сказала помещица стоявшей около крыльца девочке лет одиннадцати, в платье из домашней (...)"* (Gogol, 1953: 61).

⁴ Se Jirí Levýs artikel "Konstnärlig stil och översättarstil" (1998: 163) som hänvisar till Kornej Chukovskij som i *Vysokoe isskustvo* (sv. *Den höga konsten*) hänvisar till ett uttalande av Maksim Gorjkij.

Det hade följaktligen varit att förvänta att Rydström också vid översättningen av anföringsverb tillämpat en strategi med samma nedtonande ambition. Förbryllande nog verkar Rydström istället, då Gogol använder det neutrala anförings verbet *сказать* (sv. *säga*), välja mer expressiva översättningslösningar, och i första hand verb som uttrycker ett högre röstläge, något som dessutom strider mot den svenska språknormen för anföringsverb som förespråkar neutralitet (Wennerström, 1935: 151–160).

Både passagen som angavs i kapitlets början: ”*Du är ju full som en kaja! skrek Tjitjikov*” och den senaste, där Rydström valt *ropade*, visar en annan intressant aspekt av Rydströms anföringslösningar: nämligen relationen mellan anföringsverb och användning av utropstecken. Då Rydströms översättningslösningar vid anföringsverb tycks ha påverkats av utropstecken kom studien efterhand att breddas något och även inkludera frågan i vilken utsträckning Rydströms val av expressiva anföringsverb kan kopplas till utropstecken.

I stora drag är stilmormen i fråga om användning av utropstecken densamma i svenskan och ryskan, och huvuddraget är att ett utropstecken anger en emotionell ton. För svenskan anger Svenska skrivregler att ”valet kan ibland stå mellan utropstecken och punkt. Med utropstecken kan man göra en framställning lite mer dramatisk och temperamentsfull.” (2000:166). I Svenska Akademiens Grammatik (SAG) står vidare att: ”avslutande utropstecken väljs om den anförda meningen är en uppmaning eller ett känslouttryck i samma utsträckning som för andra uppmaningar och känslouttryck, men sällan om den anförande satsen (men inte den anförda meningen) är en uppmaning.” (Teleman, 1999: 871). Om användningen av utropstecken i ryskan anges på gramota.en i princip liknande tillämpning: «Знак восклицательный ставится в конце восклицательного предложения, например: *Как хорошо!*» (sv. ”Utropstecken förekommer i slutet av ett utrop. Till exempel: *Så bra!*”) och vid imperativa meningar, så som ”*Сюда, скорей!*” (sv. ”*Kom hit, skynda dig!*”). Det finns även vissa utropsord i ryskan som följs av utropstecken, till exempel *как, какой, что за* (sv. *hur/vad, vilken, vilket*).

Även om reglerna för användning av utropstecken inte skiljer sig nämnvärt är praxis i ryskan att sätta ut utropstecken så fort en emotionell ton kan anas, medan svenskan är mer sparsmakad i användningen av utropstecken. En annan intressant skillnad är att utropstecken i ryskan utan problem kan kombineras med ett neutralt anföringsverb, vilket kan uppfattas som ett stilbrott

enligt svensk stilnorm⁵. Den här kombinationen är till exempel mycket vanlig i Gogols *Döda själar*. Rydströms anföringslösningar kan med ovanstående förklaring motiveras vara en ambition att förhålla sig nära svenskan språkbruk gällande anföringsverb i relation till utropstecken, och att språknormen för anföringsverb således fått stå tillbaka.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur översättningen av anföringsverb förhåller sig till de övergripande översättningsstrategier som Nils Håkanson definierat som en i huvudsak adekvansinriktade översättningsstrategi samt acceptansinriktade översättningsstrategi. Jag ämnar även, då vi vet att anföringsverben hos Rydström i regel uttrycker mer expressivitet än hos Gogol, kartlägga de passager när Rydström valt expressiva anföringsverb trots att källtexten anger neutrala anföringsverb. Jag ämnar vidare att undersöka i vilken utsträckning det finns en korrelation mellan förekomsten av utropstecken och tillämpning av expressiva anföringsverb.

Frågeställningarna som ämnas att besvaras i studien är huvudsakligen:

- Hur har de två svenska översättningarna valt att förhålla sig till det ryska originalet i fråga om anföringsverb?
- När har Rydström valt att översätta neutrala anföringsverb till verb som anger högre röststyrka? I vilken mån förekommer de i relation till utropstecken?

2 Teoretisk bakgrund och forskningsläge

I studien rör jag mig inom traditionen *deskriptiva översättningsstudier* (*Descriptive Translation Studies – DTS*), i vilken betonas vikten av förståelsen av översättningarna i komplexa och dynamiska sociala sammanhang. Översättningsprocessen tolkas inom deskriptiva översättningsstudier som en social process. Översättaren kan inte fransägas relationen till samtidens normer, varken sociala eller litterära (Håkanson, 2012: 23).

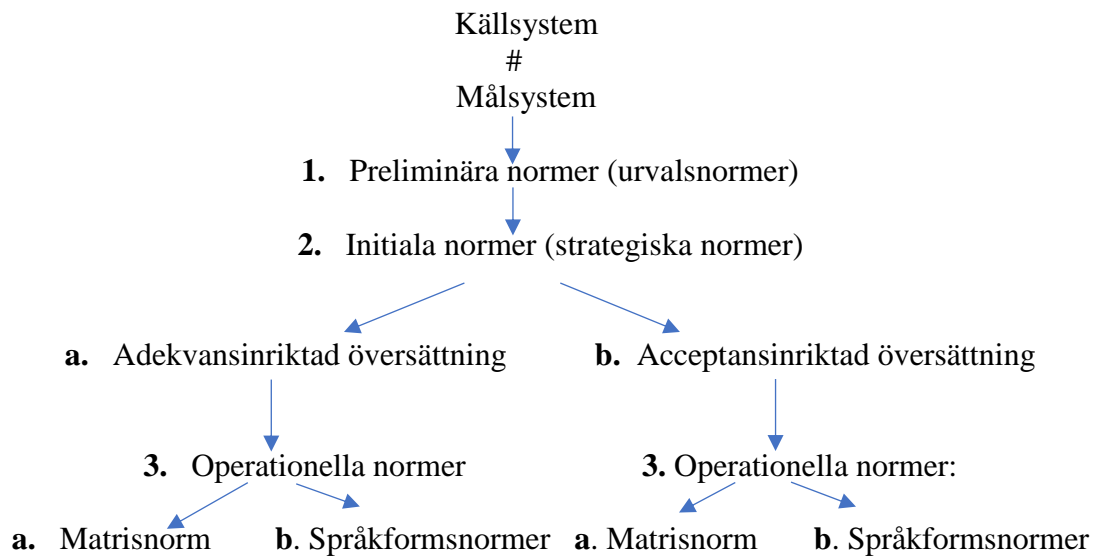
⁵ Sören Rydströms och Staffan Skotts översättningslösningar illustrerar två möjliga förhållningssätt gällande utropstecken i svenskan. Skott kombinerar utan problem neutralt anföringsverb med utropstecken, medan Rydström undviker detta.

2.1 Översättningsnormer

För att bilda sig en uppfattning om hur översättaren närmat sig texten, samt hur målkulturen påverkat översättningen, studeras översättningsprocessen med fördel på flera nivåer, vilket markerar olika skeden i översättningsprocessen. Språkforskaren Gideon Toury delar in processen (1995) i tre övergripande nivåer (*figur 1*), som syftar på olika stadier av översättningsprocessen då målspråkets kulturella normer har inverkan. Tourys indelning av översättningsprocessen har en central funktion för förståelsen av översättningarna, inte minst för Håkansons klassificering av översättarnas strategier som *acceptans-* respektive *adekvansinriktade*.

De *preliminära normerna* (1) handlar om urvalet av texter som översätts, det kallas även ibland för just urvalsnormer. *Initiala normer* (2) rör översättarens övergripande strategi vid överföringen från källtext och målkultur. Målkulturen har en stor inverkan på de beslut som fattas om vilka strategier som tillämpas. Hur översättaren väljer att närma sig källtexten kan förstås i termer av adekvansinriktade respektive acceptansinriktade översättningsstrategier. Vid en adekvansinriktad översättning påträffas en distinkt känsla för författarens berättarstil och textens stilistiska särdrag. Både berättarstilen och egenskaperna som romanen innehar på källspråket finns således även på målspråket (Håkanson, 2012: 217). En acceptansinriktad översättning tar istället fasta på mottagaren och är i högre grad anpassade till den svenska målkulturen och dess språknormer (2012: 244) De *operationella normerna* (3) aktiveras slutligen senare i översättningsprocessen. De är tätt sammanlänkade med de övergripande översättningsstrategierna och beskriver de mer konkreta beslut som översättaren gör. De delas in i matrisnormer (3a) och språkformsnormer (3b). Med matrisnormer åsyftas den översatta textens struktur i jämförelse med originaltexten, till exempel ordföljd, styckeindelning och interpunktion (Håkanson, 218). Språkformsnormer syftar på översättningens strategier i relation till målspråkets och målkulturens normer, både i form av stilistiska och litterära normer; genrespecifika såväl som specifika för den översatta litteraturen i stort (Håkanson, 2012: 218).

Figur 1

Tourys teorier om översättningsnormer bidrar i studien till att fördjupa analysen av de val översättarna har gjort gällande anföringsverb då de kan sättas i relation till deras tillämpade adekvans- respektive acceptansinriktade översättningsstrategier, det vill säga relationen mellan initiala och operationella översättningsnormer. I uppsatsen studeras förhållandet mellan initiala och operationella normer, då det är relationen mellan de strategiska valen, alltså de övergripande översättningsstrategierna, som är relevant i undersökningen av Rydströms avvikelser gällande översättning av anföringsverb.

De två översättarna Sören Rydström och Staffan Skott representerar två skilda positioner i relation till källtexten. Rydström beskrivs av Nils Håkanson som en översättare med stor distans till originaltexten och även är konsekvent i sin ambition att neutralisera, vilket bland annat resulterar i att berättarrösten, som i källtexten är mycket framträdande, i Rydströms text dämpas (2012: 246–247). Staffan Skotts översättning präglas enligt Håkanson av en adekvansinriktad översättningsstrategi, men Håkanson nämner även att Skott frångår denna strategi vid till exempel översättningen av säregna egennamn (2012: 250) . Om detta återkommer jag i kapitel 2.2.2.

2.2 Tidigare forskning

Språkforskaren och översättaren Nils Håkanson har studerat vilken rysk skönlitteratur som översätts till svenska, när, hur och varför. Hans avhandling *Fönstret mot öster* (2012) är en översättningsanalys av *Döda själar*, med fokus på en beskrivning av Nikolaj Gogols mottagande i Sverige och en analys av den ryska litteraturens svenska utgivningshistoria. Håkanson riktar in sig på de drivkrafter som ligger bakom översättningsaktiviteten och hur översättningarna är relaterade till de svenska föreställningarna om Ryssland och den ryska kulturen. Han drivs av hypoteserna att översättningslitteraturen har en stor och betydelsefull inverkan på bilden av Ryssland samt att bilden förändrats över tid. Håkanson har i sin översättningsanalys studerat översättningarna utifrån Tourys teorier om översättningsnormer och relationen mellan normskikten, bland annat genom att studera hur översättarna förhållit sig rådande dominerande tolkningsmönstren och hur urvalsmönstren påverkat översättarens kreativa process (2012).

Nils Håkanson studerar fem översättningar; Olga Aspelin (1895), Erik Gustaf Nordenström (1910), Sören Rydström (1948), Kerstin Olofsson (1984) och Staffan Skott (1989), (vilka kommer att behandlas närmare i kapitel 2.2.3). Han presenterar vidare översättarnas övergripande och specifika skillnader. Håkanson poängterar i sin avhandling att det skedde ett kompetensskifte hos översättarkåren från ryska till svenska efter den så kallade *andra Rysslandsvurmen*, som anses börjat någonstans kring första hälften av 1960-talet. Han menar vidare att översättningar innan denna period ofta var påtagligt föråldrade eller illa utförda (Håkanson, 2012: 124). Av de fem översättarna ovan har endast Kerstin Olofsson och Staffan Skott varit verksamma efter den andra Rysslandsvurmen. De översättningar som jämförs i föreliggande studie; Sören Rydströms och Staffan Skotts, är således producerade under olika tolkningstraditioner vilket givetvis präglar deras översättningar av *Döda själar*. Dock ska inte kompetensskiftet enbart kopplas till en fråga om adekvans- eller acceptansinriktade strategier, då normskiftet och kompetensskiftet inte bör likställas (Håkanson, 2012: 261).

Sedan den andra Rysslandsvurmen har ett bredare intresse för rysk litteratur präglat utgivningen av rysk litteratur i Sverige, vilket i sin tur lett till ett större urval. Dock finns det även en viss bild och förväntan av att rysk, i huvudsak högprestige-, litteratur, ska vara ”en tegelstensroman, sannolikt författad av en skäggig äldre man på ett svartvitt fotografi” (Håkanson, 2012: 149).

Håkanson lyfter även ett uttalande av Staffan Skott i vilket uttrycks att översättningar i första hand före den andra Rysslandsvurmen ”hos somliga läsare” givit resultatet att de *vill* att det ska låta gammalt och konstigt om rysk litteratur” (Håkanson, 2012: 261).

Håkanson studerar översättningarna utifrån Gideon Tourys teori om översättningsnormer, *preliminära*, *initiala* och *operationella*, och relationen dem emellan. Vidare studerar han översättningarnas tillkomstprocesser och vilka drag i originaltexten översättarna valt att prioritera respektive tona ner. Detta gör han genom att studera hur översättarna hanterat källtextens syntaktiska och semantiska uppbyggnad. Nils Håkanson slår fast att det finns tydlig korrelation mellan de initiala och de operationella normerna i de svenska översättningarna av *Döda själar*. Det vill säga att de tillämpade översättningsstrategierna i stor utsträckning följer med även i det operationella arbetet (2012: 260). Håkanson menar även att samtliga fem översättningar, undantaget Nordenströms högst personliga översättning, kan anses vara ”tydliga exponenter för sin tid” (Håkanson, 2012: 260). Aspelin, Nordenström och Rydström översätter med tydliga acceptansinriktade strategier medan Olofsson och Skott översätter med en adekvansinriktad strategi. Översättningarna har således rört sig från en anpassning till målkulturen mot alltmer källtextnära översättningar (Håkanson, 2012, 261).

2.2.1 Sören Rydström – acceptansinriktad översättningsstrategi

Sören Rydströms översättning från 1948 fick stort genomslag och var länge den översättning som flest svenskar associerade med *Döda själar* (Håkanson, 2012: 242). I Rydströms översättning finns en strävan mot korta och förenklade meningar vilket leder till en i jämförelse med originaltexten mer ”konstaterande stil”, som dämpar både berättarröst och karaktärernas närvaro (Håkanson, 2012: 242). I Rydströms översättning finns en tydlig förstärkning av romanens realistiska karaktär, vilket låg i dåtidens stil, men leder till att den svenska översättningen går miste om källtextens och författarens säregna stil (2012: 242). Håkanson menar att det även finns en ambition av att explicitera texten, vilket leder till att romanen får ett långt mindre livligt och expressivt uttryck än originalet, något som kan tolkas som ett försök att göra texten mer tillgänglig för de svenska läsarna, eller att översättaren själv inte förstått texten och således skapat en alternativ tolkning. Sören Rydström var under sin aktiva tid som översättare i första hand inte skönlitterär översättare utan facköversättare, vilket också kan

tänkas vara en anledning till det nedtonade språket. Den acceptansinriktade översättningsstrategin hos Rydström som ger texten en realistisk prägel rimmar även väl med de tendenser som fanns i den översatta litteraturen under efterkrigstiden. En ytterligare aspekt värd att nämna är att Rydströms översättning till viss del kan anses influerad av hans egna kommunistiska övertygelser då det på flera ställen bland annat smugit sig in marxistiskt präglade uttryck och förståelser av vissa begrepp (Håkanson, 2012: 243–245).

Rydströms översättning tycks också vara starkt inspirerad av en tidigare översättning av Erik Nordenström från 1910, och Rydström verkar vid flera tillfällen ha använt Nordenströms översättning som delförlaga⁶. Rydströms översättning karaktäriseras dock inte alls av den nyckfullhet och ojämnhet som är att finna i Nordenströms översättning, och många av de gånger Nordenström frångått originalet har Rydström behållit en, i jämförelse, mycket mer källtextnära översättning. Rydström tycks således ha tagit *viss inspiration* från Nordenström, snarare än skrivit av honom rakt av (Håkanson, 2012: 239–241). Detta gör att Rydströms översättning trots allt är intressant att studera oberoende av Nordenströms. Håkanson lyfter även kort Rydströms översättningslösningar vid anföringsverb. Han förklarar delvis Rydströms val av expressiva anföringsverb med att han i de fallen valt att snegla på Nordenströms översättning. Föreliggande studie visar emellertid att Rydström i de flesta fall inte influerats av Nordenström i fråga om översättningen av anföringsverb. Av de passager som undersöks i studien har Rydström valt samma anföringsverb som Nordenström 13 av 23 gånger.

2.2.2 Staffan Skott – adekvansinriktad översättningsstrategi

Staffan Skott har i stor utsträckning tillämpat en adekvansinriktad översättningsstrategi, och han håller sig mycket nära Gogol vad gäller stycken, meningar och interpunktion. Håkanson anmärker att han även behållit Gogols användning av semikolon nästan till punkt och pricka (2012: 250). Källtextens matris är noggrant bevarad, men det finns exempel på hur Skott försökt föra texten närmare målkulturen, till exempel hans strategi vid översättning av personnamn där han antar en mer acceptansinriktad sådan.

⁶ Rydström har till exempel gjort flera strykningar identiska med Nordenströms, samt valt att översätta en del passager på ett sådant sätt där den enda rimliga förklaringen är att han sneglat på Nordenströms ganska utsvävande översättning (Håkanson, 2012: 238).

Gogol har i *Döda själar* mycket speciella personnamn som säger någonting om karaktärerna. Sådana namn används även på till exempel byar. I ett avslutande kapitel redogör Staffan Skott för hur och varför han har valt att översätta de namn som ”har ett påtagligt meddelande till läsaren om namnets bärare” (Skott, 2011: 481). Han berättar vidare att syftet med att översätta namnen var att överföra den ordlek som Gogol använder sig av med hjälp av namnen på karaktärerna till en svensk publik (Skott, 2011: 481). Skott har till exempel översatt en av karaktärerna som heter *Sobakovitj* till *Hundovitj*. *Sobaka* är på ryska just *hund*, ett namn som Gogol gett karaktären just för att läsaren ska associera honom med en hund eller någonting hundliknande. För en svensk läsare utan kunskaper i ryska framgår inte hans ordlek och det är omöjligt att uppfatta att *Sobakovitj* syftade till just hund. Skott har således gjort texten mer tillgänglig för en svensk publik, och därmed även anpassat den efter målspråkskulturen. Samtidigt har han också bevarat den ryska morfologin genom att översätta till *Hundovitj* och inte till exempel *Hundsson*. Skott har trots sin anpassning beslutat att skapa ryskklingande namn men översatt stammen så att en svensk läsare kan följa med på ordleken.

2.2.3 Andra översättningar

Döda själar översattes till svenska för första gången av **Olga Aspelin** redan 1895. Hennes översättning består av många strykningar och tillägg, och den är betydligt kortare än originalet. Översättningens längd förklaras visserligen av en förändrad styckeindelning, men i huvudsak beror det på de många strykningarna. Aspelins översättning hade inte en särskilt stor spridning då intresset för ryska skönlitterära verk vid denna tid ännu inte var särskilt stort hos den svenska publiken (Håkanson, 2012: 231).

1910 (första delen) och 1914 (andra delen) översatte **Erik Gustaf Nordenström** *Döda själar* till svenska. Även denna gång med mycket knapp spridning. Nordenström frångår även han påfallande ofta från originaltexten. Om detta säger Håkanson att ”... dessvärre blir Nordenström ofta *alltför* inspirerad, så att hans personliga fabulerande helt tar över texten” (2012: 233). Han beskriver även Nordenströms översättarstil som ”ojämn” och ”nyckfull”. (Håkanson, 2012: 232-33). Sören Rydström har i sin översättning använt Nordenström som delförlaga (Håkanson, 2012: 238), vilket med tanke på Nordenströms ytterst personliga översättning kan tyckas som ett milt sagt tvivelaktigt beslut. Möjligtvis beror hans påverkan av

Nordenström på att Rydström haft problem att överföra Gogols text då Rydström snarare var facköversättare än skönlitterär översättare (Håkanson, 2012: 238).

Slutligen översatte **Kerstin Olofsson** *Döda själar* till svenska 1984, fem år innan Staffan Skott gav ut sin första översättning av romanen. Anledningen Olofssons översättning inte ges vidare uppmärksamhet i denna studie är dels att den ligger tidsmässigt nära Staffan Skott, och dels att båda översättarna var präglade av samma översättningsnormer. Olofssons översättning är likt Skotts adekvansinriktad, men nådde aldrig den spridning som Skotts översättning gjorde, vilket troligtvis beror på ”positionsskillnad i det litterära systemet” (Håkanson, 2012: 249).

2.3 Anföringsverb

Anföringsverb utgörs av de verb som anger yttrande, men behöver inte markera att ett explicit yttrande fölls, utan gäller även verb som *suckade* och *skakade på huvudet*, när dessa används i relation till ett yttrande.

Det finns flera områden där samtida språknormer för svenskan och ryskan är olika, och ett av dessa är skillnader vad gäller användning av anföringsverb. Svenska anföringsnormer premierar återhållsamhet och neutralitet medan det i slaviska språk och således i ryskan finns en större benägenhet att använda uttrycksfulla, så kallade *expressiva*, anföringsverb (Mendoza Åsberg, 2013:5). Som nämnts i inledningen uttrycker till exempel Maksim Gorkij att det är såväl oskickligt som obildat av ryska författare att vid anföring använda uteslutande *rena yttrandeverb* då det i ryskan finns ett stort urval av synonymer (cit. även i Jirí Levý (1998: 163)).

Likväl som den ryska normen för anföringsverb förespråkar stor variation och expressivitet, råder det en övergripande enighet bland forskare som sysslat med de svenska anföringsverben att de *inte* bör varieras för mycket. Den svenska normen kräver mindre variation och istället bör dialogen ”ges utrymme att tala för sig själv genom sitt innehåll” (Eva Wennerström, 1935: 151–160). Eva Wennerström introducerade i artikeln *Expressiva anföringsverb* (1935) begreppet *expressiva anföringsverb* för att beskriva verb som är mer målande jämfört med neutrala verb som till exempel *säga*, *yttra* och *svara*. Till *expressiva anföringsverb* hör samtliga verb som

innehåller mer information än själva yttrandet. Även gruppen *tonaliticsverb* hör således hit. I texten *Expressiva anföringsverb* undersöker Wennerström hur August Strindberg använder sig av expressiva anföringsverb i sina verk, i huvudsak i *Hemsöborna*. Hon poängterar att användningen av expressiva anföringsverb gör texten mer levande och personskildringarna mer verklighetstrogen, men samtidigt att ”den ’stora’ stilen undviker alltför grälla anföringsverb och föredrar att låta repliken tala ensamt genom sitt innehåll” (Wennerström, 1935: 156). Språkforskaren Martin Gellerstam anger vidare att det i svensk litteratur förespråkas självförklarande repliker (1996:16), och då översättaren alltför enträget väljer att översätta adekvansinriktat trots att det frångår de svenska anföringsnormerna, riskerar denne att falla inom ramarna för en slags *översättningssvenska*, vilket vidare lätt kan komma att betraktas som ”andra klassens litteratur”. Sådana passager är framförallt förknippade med konstruktionen sade x + sättsadverbial/predikat (till exempel *sade hon lugnt*) (Gellerstam, 1996: 26).

Anföringsverb kan fortsättningsvis delas in på olika sätt baserat på dess egenskaper. I Tegelberg (2000: 121) föreslås en indelning av anföringsverben i fem kategorier baserat på verbets egenskap. Det är fortsättningsvis de två förstnämnda *rena yttrandeverb* och *tonaliticsverb* som kommer att diskuteras i studien:

1. (*Rena*) *yttrandeverb* saknar stilistisk egenhet utan uttrycker enbart ett yttrande. Till exempel *säga*. Sådana anföringsverb är ensidiga, det vill säga att ingen ytterligare information utöver att ett yttrande sker tillskrivs verbet (Tegelberg, 2000: 125).
2. *Tonaliticsverb* uttrycker till skillnad från rena yttrandeverb även röstläge. De är således dubbelsidiga, till exempel *viska*, *ropa* och *skrika* (Tegelberg 2000:122).
3. *Aspektuella verb* markerar utöver dess yttrandefunktion en tidsaspekt; *börja*, *avsluta* och *fortsätta* (Tegelberg 2000:137).
4. *Modaliticsverb* har, utöver yttrandet, funktionen att de innehåller någon form av modal idé, till exempel *förmana*, *beordra* och *trösta* (Tegelberg 2000:122).
5. *Indirekta verb* indikerar i sig inget yttrande, men får ändå den funktionen då de används i anslutning till dialog. Exempel på indirekta anföringsverb är *flina*, *grimasera* och *skratta* (Tegelberg 2000:151).

2.4 Explicitering

Forskaren Jiri Levý tar i artikeln *Konstnärlig stil och "översättarstil"* ([i:] Kleberg, L. (red.) *Med andra ord. Texter om litterär översättning*, 1998: 156) upp en översättningsproblematik som behandlar översättarens förklarande och expliciterande funktion, med andra ord den tolkande roll som översättaren spelar för att begripliggöra texter för sina nya läsare (Levý, 1998: 164–171). Levý diskuterar hur förhållandet mellan tanke och uttryck ter sig i en översättning där vad han kallar en *intellektualisering*, eller explicitering, av texten är nödvändig för att begripliggöra för läsaren. Han pekar framförallt på tre olika typer av explicitering som sker vid översättning: texten görs mer logisk, det utsagda sägs ut och syntaktiska förhållanden uttrycks formellt (Levý, 1998: 164). I fråga om översättarens tendens att säga ut det utsagda skriver Levý att: ”förelld av strävan att tolka texten för målspråkläsaren säger ofta översättaren tankar fullt ut som endast är antydda i texten och står mellan raderna.” Nils Håkanson hävdar att det hos Rydström finns en önskan att explicitera och säga ut det utsagda (2012: 243). Håkanson går dock inte in på djupet och analyserar anföringsverb specifikt, men med samma resonemang är det möjligt att tänka sig att Rydströms strävan efter att tydliggöra går så långt att han läser in mer än vad som är angivet i dialogen, och sedan anger anföringsverb efter vad som för honom tycks förklara tydligast.

2.5 Hypotes

I källtexten är förekomsten av expressiva anföringsverb låg i förhållande till rysk språknorm, men Gogol är i *Döda själar* en flitig användare av kombinationen av utropstecken och *skazat'* (sv. *sade*). Den ryska tillämpningen av utropstecken är långt friare än den svenska, och det är inte ovanligt att utropstecken förekommer följt av ett ”*sade*”. En möjlig hypotes är att Rydström vid passager där det förekommer utropstecken följt av anföringsverb låtit yttrandet ske med högre röststyrka. Detta skulle i så fall innebära att hans översättningslösningar trots allt *är* tätt sammanlänkande med den tillämpade acceptansinriktade inställningen till källtexten, men att han låtit den svenska användningen av utropstecken vara överordnad anföringsnormen. Den höga förekomsten av expressiva anföringsverb skulle mot denna bakgrund kunna förklaras av en strävan av att explicitera, alltså att Rydström i sin tolkningsroll ämnar tydliggöra och ”säg ut det utsagda” (Jiri Levý, 1998: 164). Håkanson beskriver detta övergripande drag i Rydströms översättning som ”nedtoning av det innehållsmässigt särpräglade och explicitering

av det antydda” (2012: 244). Följande hypotes implicerar således att Rydström valt att tolka utropstecken i termer av svenska språknormer som i högre utsträckning associerar utropstecken med ett känsloladdat uttryck. En sådan förklaring kan dessutom tänkas gå hand i hand med en acceptansinriktad översättningsstrategi i och med dess målkultursinriktade ambition. Ett första antagande om Rydströms anföringsverb är således att de ”skruvas upp” i anslutning till utropstecken och känsloladdade uttryck. Rydström markerar då tydligt med hjälp av anföringsverbet att det är tal om till exempel ett utrop eller ett muttrande, även om inte Gogol använt sådana anföringsverb. Då Gogol är en frekvent användare av utropstecken resulterar det i att förekomsten av anföringsverb med högre röststyrka blir tätare i Rydströms översättning.

3 Material och metod

För att undersöka Skotts och Rydströms anföringslösningar placeras översättningarna i relation till den ryska originaltexten och översättarnas övergripande översättningsstrategier. Det är Nils Håkansons omfattande studier av översättningarna i deras helhet som ligger till grund för förståelsen av översättarnas strategiska val.

3.1 Nikolaj Gogol och *Döda själar*

Döda själar, (ry. *Mertvyje duši*) skrevs av författaren Nikolaj Gogol och gavs ut för första gången i Ryssland 1842. Handlingen kretsar kring karaktären Pavel Ivanovitj Tjitjikov som reser omkring på den ryska landsbygden för att köpa före detta livegna som nyligen dött men inte ännu strukits ur mantalslängderna, belåna dem och tjäna pengar. Boken har tolkats åtskilliga gånger och rymmer såväl humor och satir som lyrik och potentiell samhällskritik (Håkanson, 2012: 225). Berättarrösten ges stort utrymme och det är en bok driven av berättande snarare än handling. Säreget för boken är också att personnamnen säger någonting om dess bärare. Huvudpersonens namn *Tjitjikov* låter på ryska till exempel som en nysning.

Döda själar är en bok med mycket dialog, och följaktligen en hög frekvens av anföringsverb vilket gör den till ett lämpligt underlag för studiet av dessa. Bokens karaktärer har även mycket

starka personligheter, med undantag för huvudkaraktären (vars personlighet kännetecknas just av att han inte har någon personlighet). Då karaktärerna och dess egenheter är så centrala i *Döda själar*, skulle man kunna föreställa sig att Gogol skulle använda sig av färgstarka och målande anföringsverb för att beskriva hur de uttrycker sig. Så är dock inte fallet då anföringsverben i boken tvärtemot det förväntade är mycket neutrala och främst utgörs av de två ryska verben för att säga; *skazat'* och *govorit'*.

3.2 Urval

Valet att studera Skott och Rydströms översättningslösningar gällande anföringsverb i relation till originaltexten grundar sig i att dessa två översättningar har haft i särklass störst spridning (Håkanson, 2012: 181, 208). Därtill är förhoppningen att översättarnas skilda översättningsstrategier markerar olika problemområden och således utgör ett intressant diskussionsunderlag.

Det material som valts ut för analys är de fall där Rydströms översättningar av anföringsverb på ett eller annat sätt sticker ut och där en intressant avvikelse uppstår. Rydströms översättningslösningar styr således urvalet eftersom det är de passager där han valt att översätta till expressiva anföringsverb de som lyfts fram för jämförelse. Det är således inte tal om en regelrätt jämförelse av två översättningar, utan Skotts översättningar tjänar snarare som referensöversättningar för att belysa olikheter.

Även urvalet i fråga om *vilka* anföringsverb som studeras är uppsatsen begränsad. För det första kommer enbart de verb som uttrycker faktiska yttrande att studeras. För det andra är det enbart de verb som kommer i direkt anslutning till yttrandet, som ingår i studien. Det vill säga anföringsverb av typen ”Hon sa: – Jag är trött” eller ” – Jag är trött, sa hon”. Slutligen är inte heller tysta monologer, alltså där karaktärerna yttrar något för sig själva av typen ”tänkte” eller ”funderade”, inkluderade i analysen.

Analysen är således medvetet snäv beroende på att det enbart är en viss typ av anföringsverb som studeras. *Döda själar* är vidare uppdelad i två delar. Av utrymmesskäl kommer endast anföringsverb från den första delen av boken att studeras.

3.3 Metoddiskussion

Analysen utgörs dels av en gruppering av samtliga anföringsverb av typen rena yttrandeverb och tonalitetsverb i Gogol, Rydström och Skott. Vidare lyfts exempel från de tre texterna fram för jämförelse. I analysen studeras översättningsprocessens olika skikt och de val som gjorts under olika delar av processen. Studien förhåller sig till Gideon Tourys teorier om översättningsnormer, men dessa utgör inte ett centralt redskap i analysen.

Slutligen, för att återkoppla till studiet av initiala normer i relation till operationella normer, bör tilläggas att det inte är någonting som säger att en översättare på språkformsnivå måste förhålla sig nära till sin övergripande strategi. Att jag valt att studera dem i relation till varandra betyder inte att det är önskvärt att de slaviskt följer samma linje. Ibland kan det rentav vara att föredra att översättaren frångår sin övergripande strategi då en till exempel adekvat översättningslösning kan bli alltför svårbegriplig för mottagaren, likt en acceptansinriktad lösning lätt kan förändra texten till oigenkännlighet. Idealt är att översättaren håller sig till praxis: ”Så exakt som möjligt, och så fritt som de situationella faktorerna kräver beträffande pragmatik, språkstruktur, språkvarietet, och semantik” (Ingo, 2007: 29).

4 Analys av anföringsverben

Analysen består av två delar i vilka första delen redogör för vilka anföringsverb som återfinns hos Gogol, Rydström och Skott och i andra delen jämför ett urval om drygt 20 passager med anföringsverb i relation till de övergripande översättningsstrategierna, de svenska och ryska språkformsnormerna, samt översättarens eventuella strävan efter att explicitera texten för målkulturens läsare genom användande av *tonalitetsverb* istället för *rena yttrandeverb*.

Förtydliganden

- Staffan Skott översätter som bekant många av karaktärernas namn med syftet att överföra Gogols ordlek till svenska. Samma karaktär heter således ”olika” namn, vilket

kan skapa förvirring. Det ryska namnet har därför skrivits inom parentes för att förenkla läsningen.

- Rydström använder återkommande *genmäla* och *infalla* där Gogol skrivit *skazat* och *govorit* Skott *säga*. I dag låter sådana anföringsverb inte helt naturligt och kan tyckas onödigt högtravande och svårtillgängligt. Men jag har ändå valt att överse dem då Rydströms översättning trots allt är från sent 40-tal, och att innebörden av orden trots allt är neutrala, om ä högtravande.
- I uppsatsen studeras endast de anföringsverb som förekommer i direkt anslutning till yttrande. Verben återges genomgående i dåtid av den enkla anledningen att det är i den form de ursprungligen skrivits. Uttalanden som inte sker explicit; tänkte, funderade, drömde och så vidare analyseras inte. Det som studeras är således explicita anföringsverb i dåtid. Urvalet är således inte på något sätt uttömmande, men utvalda efter principerna att (1) Rydströms verb ska vara olik ordboksöversättningen av verbet i källtexten och (2) Rydström översätter ett yttrandeverb till ett tonalitetsverb. I Tabell 1 har dock *samtliga* anföringsverb i *samtliga* tre texter enligt kriterium 2 räknats in.
- I de 23 passager som återges finns fler intressanta exempel på olika översättningslösningar än vad som tas upp i den här studien. Jag har dock valt att i huvudsak inte kommentera hur Rydström och Skott skiljer sig åt utöver anföringsverb. Vi kan redan konstatera att Rydström inte har något emot att anpassa sin översättning till målkulturen, och att Skott, å sin sida, håller en källtextnära linje. Jag hade dock efter Håkansons översättningsanalys (2012) förväntat mig att Rydström skulle även vid dialog ha tagit ut svängarna mer och gjort större ändringar i texten än vad som faktiskt påträffades. Visst finns det en del stora skillnader mellan Skott och Rydströms översättning, men i huvudsak är det anföringsverben som skiljer sig åt.
- Med anledning av Nils Håkansons iakttagelse att Nordenströms översättning tycks ha haft stor påverkan på Rydström, jämfördes även hans översättningslösningar med Rydströms. Det visade sig att Rydströms i 13 fall av totalt 23 tillfällen valt samma anföringsverb som Nordenström. Det är tillräckligt många för att hävda att han kan ha sneplat på Nordenström även i fråga om anföringsverb, samtidigt som det ändå verkar som att Rydström varit självständig i sin översättning av anföringsverb. Här ska även

tilläggas att det endast är en passage som är riktigt lik Nordenströms, de andra 12 tillfällen där anföringsverben är desamma är meningarna i övrigt mycket olika. Ett exempel på texternas olikheter i fråga om anföringsverb är Rydströms översättning: ”*Du är ju full som en kaja! skrek Tjitjikov*” (1948: 51). Detta har Nordenström översatt som: ”*Du är ju full som en skomakare, kom det från Tschitschikoff*” (1910: 66), eller: R: ”– *O ja, det vore ett paradisiskt liv! Utropade Tjitjikov*” (1948: 45), och N: – ”*O, detta vore i sanning ett paradisiskt lif! suckade Tschitschikoff*” (1910: 58).

4.1 Indelning av anföringsverben

Med utgång i Sören Rydströms översättning redovisas nedan de fem mest frekvent förekommande verben av typen *rena yttrandeverb* och *tonalitätsverb*, anföringsverb som blott uttrycker ett yttrande samt anföringsverb som utöver yttrande även anger röststyrka, utan inbördes ordning; *sade*, *svarade*, *frågade*, *(ut)ropade* och *skrek*.

Jag vill också understryka att det är *Rydströms fem vanligast förekommande* anföringsverb som styrt urvalet. Tabellen (1) avser således Rydströms topp fem anföringsverb av typerna *yttrandeverb* och *tonalitätsverb* respektive Skotts användning av samma verb. Dessa två översättningar jämförs sedan med det anföringsverb som har använts av Gogol i källtexten

Syftet med tabellen är att ge en överskådlig bild av hur fördelningen av de anföringsverb Rydström främst använt sig av ser ut mellan texterna. De anföringsverb som står i samma lodräta kolumn är varandras ordboksmotsvarigheter efter vad som anges i *Norstedt stora ryska ordbok* (Marklund Sharapova: 2012). Det ryska verbet *кричал* har ordboksmotsvarigheterna *skrek* och *ropade* därav en kolumn mindre hos Gogol. I ryskan finns det imperfektiva och perfektiva former av verben vilket gör att fler verb förekommer i samma kolumn. Vid första raden anges *произнес/ла* och *произносил/а* som ordboksmotsvarigheter till *sade*. Den korrekta ordboksmotsvarigheten är *yttrade*, men då *yttrade* är snarlikt med *sade* och båda dessutom neutrala yttrandeverb återges verbet på ryska här i samma rad som *sade*. Här kan också tilläggas att vare sig Skott eller Rydström vid verbets förekomst har översatts till *yttrade* utan genomgående använt *sade* (eller i Rydströms fall till ett mer expressivt anföringsverb).

Tabell 1

GOGOL		RYDSTRÖM		SKOTT	
Anföringsverb	Antal	Anföringsverb	Antal	Anföringsverb	Antal
Сказал/а (1) /Говорил/а /Произнес/ла Прозносил/а	172 15 = 187	Sade (1) (Yttrade)	83	Sa (1) (Yttrade)	276
Ответил/а(2) /Отвечал/а	46	Svarade (2)	58	Svarade (2)	45
Спросил/а (4) Спрашивал/а	10	Frågade (3)	46	Frågade (3)	33
Крикнул/а (3) Кричал/а	10/8 = 18	Skrek (5)	21	Skrek (5)	6
		(Ut)ropade (4)	30	(Ut)ropade (4)	19
<i>Totalt 261</i>		<i>Totalt: 238</i>		<i>Totalt: 379</i>	

Av tabellen framgår att av de utvalda anföringsverben är inte helt förvånande de vanligaste verben *сказал/говорил* (samt *произнес/произносил*) och *sade*. Minst förekommande av de utvalda anföringsverben är hos Gogol *спросил/спрашивал* (sv. *frågade*) och hos Rydström och Skott *skrek*. Användningen av *(ut)ropade* och *skrek* är dock betydligt högre hos Rydström än både hos Skott och Gogol. Sammanlagt har han använt drygt 50 sådana verb, jämfört med 25 hos Skott och 18 hos Gogol. Därtill är Rydströms till synes blygsamma användningen av *sade* (83 gånger) i jämförelse med Skotts mycket höga användning av samma verb (276 gånger) värt att uppmärksamma. Den stora skillnaden beror framförallt på en högre användning av *ropade* och *skrek* hos Rydström medan Skott översatt adekvansinriktat till *sade*. Värt att nämna är även att Rydström vid några tillfällen använt verben *genmälde* (3 gånger), *inflickade* (5 gånger) och *inföll* (3 gånger).

Förklaringen till att Skotts översättning har högst antal anföringsverb representerade i tabellen beror bland annat på att han genomgående har valt att lägga till anföringsverb då Gogol låtit det utebli. Svenskan kräver i större utsträckning ett anföringsverb som markerar yttrande, medan användningen i ryskan är betydligt friare.

Även hos Gogol är frekvensen av neutrala anföringsverb påfallande högre än hos Rydström. Av anföringsverben angivna i tabellen ovan är 243 av Gogols anföringsverb rena yttrandeverb.

Slutligen kan också sägas att både Rydström och Skott *frågade* och *svarade* betydligt mer än Gogol. De är liksom *sade* att betrakta som så kallade *rena yttrandeverb*, och att de är så väl använda även hos Rydström tyder på att målspråksnormen för anföringsverb ändå har spelat en roll i översättandet.

4.2 Kontextuell jämförelse

Följande del av analysen utgår från en annan urvalsstrategi, och istället är det exempel då Rydström avviker från att översätta med en ordboksmotsvarighet och istället använt tonalitetsverb som studeras närmare. Av stilistiska skäl kallas avvikelserna nedan för *exempel*, även om de i själva verket utgör alla de passager i första delen av *Döda själar* där anföringsverb förekommer enligt principerna att (1) Rydströms verb ska vara olik ordboksöversättningen av verbet i källtexten och (2) Rydströms översätter ett yttrandeverb till ett tonalitetsverb.

Fråga och *svara* (ry. *спросить/спрашивать* och *отвечать/ответить*), definieras som rena yttrandeverb då de inte anger röstläge. Vidare bör nämnas att det inte förekommer några tonalitetsverb överhuvudtaget i vare sig Gogol eller Skotts texter i de fall Rydström använder rena yttrandeverb. Vid två av de 23 exemplen har Gogol inget anföringsverb överhuvudtaget. Skott har vid ett av de tillfällena (exempel 17) också valt att låta anförings verbet utebli. Vid det andra (exempel 19) har han använt *sade*.

I tabellerna 2.1, 2.2 och 2.3 delas anföringsverben ovan in i en kategori beroende på dess innehåll. De anföringsverb jag utgår ifrån är de tillfällen Rydström valt att avvika från ett neutralt verb och istället använda tonalitetsverb.

Tabell 2.1

RYDSTRÖM	
<i>Anföringsverb</i>	<i>Antal</i>
1. Yttrandeverb	0
2. Tonalitetsverb	23

Tabell 2.2

GOGOL	
<i>Anföringsverb</i>	<i>Antal</i>
1. Yttrandeverb	20
2. Tonalitetsverb	1

Tabell 2.3

SKOTT	
<i>Anföringsverb</i>	<i>Antal</i>
1. Yttrandeverb	21
2. Tonalitetsverb	1

I avsnittet nedan presenteras de avvikelser, enligt kriterierna ovan, som har identifierats i Rydströms text gällande översättningar av anföringsverb. Avvikelserna är indelade baserat på i vilken kontext de förekommer. Huvudsakligen är det tre kontexter där avvikelserna är mer frekventa: vid utropstecken, frågor och vid känsloladdade uttalanden. Nordenströms översättningsslösningar för samtliga passager finns i ”Bilaga 1”. Detta material är viktigt att inkludera så att skillnaderna mellan Nordströms och Rydströms respektive översättningar kan beläggas.

4.2.1 Utropstecken och höjd röststyrka

Det finns flera tillfällen när Rydström i samband med utropstecken använder verb som anger högre röststyrka. Ibland har han rentav tagit bort utropstecknet i källtexten och istället bytt ut *сказать* (sv. *säga*) mot *ropade*, *utropade* eller *skrek*. En sådan översättningslösning förekommer till exempel i följande exempel:

Exempel 1

R: – Riktigt lilla vän, **utropade** Tjitjikov. (1948: 38)

S: – En så begåvad och rar pojke! **Sa** Tjitjikov. (2011: 38)

G: – Умница, душењка! **Сказал** на это Чичиков. (1953: 31)

Att förstärka det anföringsverb som följer efter ett utropstecken kan å ena sidan tänkas gå emot Rydströms acceptansinriktade översättningsstrategi, i den bemärkelse att svenska normer för anföringsverb inte förespråkar expressivitet. Å andra sidan är den väl anpassad till svenskans användning av utropstecken då dessa i svensk text signalerar, som tidigare angivits, ett utrop i dess rätta bemärkelse. Rydström har här valt att plocka bort utropstecknet, och istället ersätta med *utropade*. Totalt förekommer en sådan lösning 4 gånger, det vill säga att Rydström tar bort utropstecknet och väljer ett verb som anger högre röststyrka. Därtill har han en gång valt att ta bort utropstecknet och i stället valt ett verb med lägre röststyrka. Att han både behåller utropstecknet och väljer ett verb som anger högre röststyrka är vanligare och förekommer 12 gånger. Vidare förekommer det 3 gånger att han både väljer ett anföringsverb med högre röststyrka och lägger till ett utropstecken. Hos Skott uppträder kombinationen att behålla utropstecknet följt av *sa*, bland de utvalda passagerna, totalt 7 gånger. Hos Gogol finns kombinationen utropstecken och *сказал/а* eller *говорил/а* 10 gånger. Skott har vid de flesta av dessa passager översatt adekvansinriktat, men vid några valt att ta bort utropstecknet (11 och 13).

I exemplet nedan (2) har Rydström valt att ta bort det suckande som framgår hos både Gogol och Skott. Istället anges enbart (..) *utropade Tjitjikov*. Skott är förhållandevis nära sin adekvansinriktade översättningsstrategi, med viss modifikation och istället för (..) *Sa Tjitjikov suckandes*, översätter han till (..) *Sa Tjitjikov och suckade*.

Exempel 2

R: – O ja, det vore ett paradisiskt liv! **Utropade** Tjitjikov. (45)

S: – O ja! Det vore en paradisisk tillvaro! **Sa** Tjitjikov och suckade. (47)

G: – О! Это была бы райская жизнь! – **сказал** Чичиков, вздохнувши. (39)

Vidare följer ett exempel där Rydström i själva yttrandet valt att positionera sig närmare källtexten än vad Skott gjort. *Ей, Пелажя!* har i Skotts översättning blivit *Kom hit, Pelageja!* och i Rydströms *Hallå där! Pelageja*. Utropstecknet har förvisso hamnat lite tidigare än hos Gogol och informationen om flickans ålder har han inte tagit med överhuvudtaget. Anföringsverbet har Skott översatt adekvansinriktat – *sa*, medan Rydström, till följd av utropstecknet, skruvat upp röststyrkan och översatt till *ropade*.

Exempel 3

R: – Hallå där! Pelageja, **ropade** godsägarinnan till en jäntunge som stod vid trappan. (69)

S: – Kom hit, Pelageja! **Sa** godsägarinnan till en flicka på omkring elva år som stod vid trappan (...) (73)

G: – Ей, Пелагея! – **сказала** помещица стоявшей около крыльца девочке лет одиннадцати, в платье из домашней (...) (61)

Det finns tre exempel på när Rydström både lagt till ett utropstecken samt förstärkt anförings verbet (4, 8 och 13). Nedan (exempel 4) följer en av dessa passager där Rydström förstärkt yttrandet genom att översätta *сказал* till *utropade*, samt genom att lägga till ett utropstecken.

Exempel 4

R: – Men vet ni vad, Pavel Ivanovitj! **Utropade** Manilov som blev fullständigt hänförd av tanken. Tänk er så underbart det skulle vara, om vi alltid kunde bo tillsammans under samma tak! Tänker bara vad vi skulle filosofera och fördjupa oss i samtal under almarnas kronor. (45)

S: – Vet Pavel vad, **sa** Krusov (Manilov), som blev mycket förtjust i denna tanke, - tänk så bra det faktiskt skulle vara om vi kunde leva liksom tillsammans, under samma tak, eller filosofera om något i skuggan under en alm, i djupa tankar!... (47)

G: – А знаете, Павел Иванович, – **сказал** Манилов, которому очень понравилась такая мысль, – как было бы в самом деле хорошо, если бы жить этак вместо, под одною кровлею, или под тенью какого-нибудь вяза пофилософствовать о чем-нибудь, углубиться!.... (39)

I exemplet nedan (5) har Gogol inget anföringsverb. Skott har valt att översätta anförings verbet (eller i det här fallet bristen på anföringsverb) källtextnära och låtit det utebli. I Rydströms översättning finns en addering av utropstecken samt högre röstläge (...) *skrek Nozdrev*.

Exempel 5

R: – Det är lögn! Ge henne hälften, det räcker gott, **skrek** Nozdrev. (82)

S: – Nu tar du i. Ge henne femti, det räcker mer än väl. (87)

G: – Врешь, врешь. Дай ей полтину, предовольное с нее. (72)

De flesta passager där Rydström har ökat röststyrkan har han översatt *сказал* till *utropade/ropade*. Det är dock inte helt ovanligt att han även använder verbet *skrek* då Gogol och Skott använder inga eller rena yttrandeverb. En sådan avvikelse förekommer 4 gånger (exempel 6, 10, 11 och 18).

Exempel 6

R: – Du är ju full som en kaja! **skrek** Tjitjikov. (51)

S: – Du är full som en kaja! **sa** Tjitjikov. (53)

G – Ты пьян, как сапожник! – **сказал** Чичиков. (44)

Angående anföringsverben i exemplet nedan (7) återfinns här varianten där han behåller utropstecknet, men väljer att öka den angivna röststyrkan. I övrigt är det intressant att Rydström helt har eliminerat yttrandets religiösa prägel både genom att gumman i hans översättning överhuvudtaget inte nämner Gud, och att hon istället för att göra korstecken ”*tittade förskräckt på honom*”. Rydströms översättning är som bekant måltexsanpassad, medan Skott oftast håller en genomgående källtextnära linje. Det gäller även vid de passager som studeras i analysen. Jag hade dock efter Håkansons översättningsanalys (2012) förväntat mig att Rydström även vid dialog skulle ha gjort större ändringar i texten än vad som faktiskt påträffats.

Exempel 7

R: – Usch! Såna hemska saker ni säger! **Utropade** gumman och tittade förskräckt på honom. (64)

S: – Gud sig förbarme och beskydde! **Sa** gumman och korsade sig. (67)

G: – С нами крестная сила! Какие ты страсти говоришь! – **проговорила** старуха крестясь. (55)

Nedan (8) är ytterligare ett exempel på tillägg i texten, här i form av både utrop och ytterligare beskrivning av hur det yttrades, alltså *livligt*. Utropstecknet har Rydström valt att behålla.

Exempel 8

R: – Titta på Den här krabaten! **Utropade** han livligt. Jag ger den bara rått kött jag vill att det ska bli ett riktigt vilddjur med tiden. (85)

S: – Det kallar jag för en ungvarg! **Sa** han. Jag låter den med avsikt bara få rått kött. Jag vill att den ska vara ett riktigt vilddjur. (91)

G: – Вот волчонок! – **сказал** он. – Я его нарочно сырым мясом. Мне хочется, чтобы он был совершенным зверем! (75)

Det finns ytterligare tre exempel på höjd röststyrka och borttaget utropstecken (9, 11 och 13) med anföringsverben *utropade*, *ropade* och *skrek*, samt två exempel med höjd röststyrka (*skrek* respektive *ropade*) där utropstecknet finns kvar (10 och 12):

Exempel 9

R: – Nej nej det kommer aldrig på fråga, **utropade** Nozdrev. (89)

S: – Du får inte åka på några villkor! **Sa** Snytov (Nozdrev). (95)

G: – И ни ни! не пушу! – **сказал** Ноздрев. (79)

Exempel 10

R: – Nu ljuger du igen! **Skrek** Nozdrev på nytt. (91)

S: – Du ljuger, du ljuger! **Sa** Snytov (Nozdrev) och avbröt honom. (98)

G: – Врешь, врешь! – **сказал** Ноздрев, не давши окончить. – Врешь, брат! (81)

Exempel 11

R:– Du gör bäst i att inte visa dig för mina ögon vidare, **skrek** Nozdrev. (95)

S: – Det är bäst att du inte visar dig i min åsyn mer, **sa** Snytov (Nozdrev). (102)

G: – Лучше б ты мне просто на глаза не показывался! – **сказал** Ноздрев. (85)

Exempel 12

R: – Hallå där mor lilla! **Ropade** han och klev ur trillan. Träffas husband? (130)

S: – Hör du, min bästa kvinna, **sa** han när han steg ur vagnen, – var är herrn i...? (141)

G: – Послушай, матушка, – **сказал** он, выходя из брички, – что барин?.. (118)

Exempel 13

R: – Låt oss skåla ännu en gång, **ropade** allra ivrigaste, varefter man skålade om och om igen. (175)

S: – Nej nej, en gång till, **sa** de som det var mera fart i, och skålade en gång till; sedan kom de fram till honom för att skåla en tredje gång, och så skålade man en tredje gång. (188)

G: – Нет, нет, еще! – **говорили** те, которые были позадорнее, и вновь перечокались; потом полезли в третий раз чокаться, перечокались и в третий раз. (157)

4.2.2 Frågor

Ett annat område där Rydströms val av anföringsverb sticker ut är vid frågor. Även här gäller avvikelser i första hand rena yttranden som i Rydströms version överförs till tonalitetsverb: (*ut*)ropade. Att Rydström valt anföringsverb med högre röststyrka även vid frågetecken är oväntat då ett frågetecken inte nödvändigtvis signalerar ett utrop. Vid några av tillfällena då Rydström höjt röststyrkan finns det vissa emotionellt laddade uttryck eller beskrivningar som potentiellt skulle kunna förklara användandet av tonalitetsverben, exempelvis 15 och 17. Frågetecken förekommer även då det rör sig om *retoriska frågor* snarare än *egentliga frågor*, vilket också kan signalera ett utrop:

Exempel 14

R: – Om priset? **utropade** Manilov och hejdade sig för ett ögonblick. (44)

S: – Vad menar ni med det? **Svarade** Krusov (Manilov) alldeles bestört. (45)

G: – Как в цене? – **сказал** опят Манилов и остановился. (37)

Exempel 15

R: – Vad! Tänker ni redan lämna oss? **Utropade** Manilov och återfann sig själv. Han fick nästan ett förskrämt uttryck i blicken. (45)

S: – Vad nu? Tänker ni redan ge er av? **Frågade** Krusov (Manilov) med tämligen sorgsen uppsyn., (..) (46)

G: – Как? Вы уж хотите ехать? **Сказал** Манилов, вдруг очнувшись и почти испугавшись. (38)

Exempel 16

R: – Är Ivan Antonovitj där? **Ropade** han. (168)

S: – Är Ivan Antonovitj här? (181)

G: – А где же Иван Антонович? (148)

Exempel 17

R: – Vad säger ni? Är guvernören en bov? **Utropade** Tjitjikov. (111)

S: – Är guvernören en bandit? **Sa** Tjitjikov och kunde inte på något vis förstå hur guvernören blivit till en bandit. (120)

G: – Как, губернатор разбойник? – **сказал** Чичиков и совершенно не мог понять, как губернатор мог попасть в разбойники. (100)

Det sista exemplet av passager med frågetecken följt av höjd röststyrka innehåller även ett tidigare utropstecken, vilket möjliggör förklaringen att Rydström i detta fall följt normen för utropstecken, och därmed valt anförings verbet *skrek*. I exemplet har Gogol inte angivit något anföringsverb överhuvudtaget, medan Skott valt att lägga till *sa*:

Exempel 18

R: – Hör du, du! Vart tar du egentligen vägen? **Skrek** Tjitjikov till Selifan. (281)

S: – Hör du! Vad har du för dig? **Sa** Tjitjikov till Selifan, - hör du! (312)

G: – Как что! Гусь ты как ты едешь? Ну же, потрогивай! (257)

4.2.3 Känsloladdade yttranden

I den här delen av analysen framgår det även att Rydström vid några tillfällen använder starkt känsloladdade anföringsverb så som *muttrade* och *röt*. Vid 4 tillfällen har Sören Rydström översatt neutrala anföringsverb till känsloladdade, som på ett eller annat sätt anger ilska eller missnöje. I exemplet nedan (19) yttrar Tjitjikov en dräpande kommentar, ”*Молчи, дурак*”, R: ”*Tig! Din tokskalle*”, S: ”*Håll käft, dummerjöns*”. Gogol har valt att inte använda ett utropstecken här vilket kan tyckas anmärkningsvärt då det är så pass känslomässigt laddat. Skott har valt att översätta adekvansinriktat, utan utropstecken och med anförings verbet *sa*.

Rydström har lagt till ett utropstecken och använder *röt*. Här är det intressant att Rydström inte bara lägger till röststyrka utan även i detta fall gör karaktärerna argare genom att både tillägga ett rytande, men även ett utropstecken. Han tycks alltså i stor utsträckning väga in kontexten i sin översättningslösning.

Exempel 19

R: – Tig! Din tokskalle, **röt** Tjitjikov. (52)

S: – Håll käft, dummerjöns, **sa** Tjitjikov. (55)

G: – Молчи, дурак, – **сказал** Чичиков. (45)

Exempel 20

R – Jag ska randa dig med sabeln! **Röt** en gendarm med alnslånga mustascher som just kom rusande mot trillan. Fan skall hämta dig, för att du inte ser upp och håller undan för kronans tjänstemän! (252)

S: – Ska du smaka på sabeln! **Ropade** en regeringskurir med halvmetersmustascher som sprängde fram emot dem. – Ser du inte att det är kronans vagn som kommer, må trollen slita din själ! Och som ett spöke försvann trespannet, i dunder och damm. (279)

G: – Вот я тебя палашом! – **кричал** скакавший навстречу фельдъегерь с усами в аршин. – Не видишь, леший дери твою душу: казенный экипаж! – И, как призрак, исчезнула с громом и пылью тройка. (230)

Även i exempel 20 har Rydström använt det emotionellt laddade *röt*. I båda exemplen med *röt* förmedlas starka känslor. Rydström använde som bekant troligtvis Erik Nordenströms översättning från 1910 som delförlaga (Håkanson, 2012: 240). Det är troligt att han vid denna passage sneglat på den tidigare översättningen då Nordenström vid denna passage också valt anförings verbet *röt*. Nordenström: ”– *Du skall få smaka på sabeln! – röt i samma ögonblick en mot britschkan framstormande gendarm med mustascher, säkert en arschin långa*” (367).

I följande passage (21) tycks det vidare svårt att motivera Rydströms val av *fräste* med hänvisning till att det är ett uppenbart utrop då utropstecken i källtexten saknas. Troligtvis har Rydström i detta fall sett till kontexten och urskilt en ilsken ton i yttrandet som motiverar valet av anförings verbet *fräste*. Även här, likt *exempel 20*, finns dessutom en slående likhet med Nordenströms översättning: ”– Ack du... ! fräste Selifan. Det där är ju till höger. Du kan ju inte skilja på höger och vänster!” (97). Både Skott och Rydström har i sina översättningar lagt till utropstecken. Av de 23 undersökta passager har Skott lagt till utropstecken då de inte funnits i källtexten 1 gång och Rydström 6 gånger.

Exempel 21

R: – Asch du...! **Fräste** Selifan. Det är ju till höger. Du kan ju inte skilja på höger och vänster. (70)

S: – Jaså minsann! **Sa** Selifan. – Ja det är ju till höger: kan du inte skilja på höger och vänster! (75)

G: – Эх ты – **сказал** Селифан, – Да это и есть направо: не знает где право, где лево. S (62)

Exempel 22

R: – Illa medfarna sedlar! **Muttrade** han och höll upp den mot ljuset. (122)

S: – Den här är visst gammal? **Sa** han och höll upp en mot ljuset, – Lite trasig, men vänner emellan bryr man sig inte om sånt. (132)

G: – Бумажка-то старенькая! – **произнес** он, рассматривая одну из них на свете: – немножко разорвана, ну да между приятелями нечего на это глядеть. (111)

Произнес/ла har den svenska ordboksmotsvarigheten *yttrade*. I exemplet ovan (22) har Staffan Skott valt att ytterligare anpassa till svensk anföringsnorm och använda *sa*. Rydström neutraliserar inte, och väljer istället *muttrade*.

4.2.4 Sänkt röststyrka

I Rydströms text finns det även ett exempel då röststyrkan sänkts: G: *сказать*, S: *sa*, men R: *viskade*. I detta exempel förekommer dock även en ganska stor avvikelse gällande nästa yttrande; G: *прибавил влух*, S: *tillade (han) högt*, R: *(..) med hög röst skrek*.

Exempel 23

R: – Du har rätt, **viskade** Nozdrev tillbaka, jag kan inte tåla sådana där mesar, medan han med hög röst skrek åt svågern: nå, så dra åt helvetet med dig, din fetjuk. (89)

S: – Ja faktiskt! **Sa** Snytov (Nozdrev). – Vad jag tycker illa om sådana här tråkmånsar! Och så tillade han högt: – Då struntar vi i dig, åk hem och häng karingen i kjolen, din slappsvans. (95)

G: – А и вправду! – **сказал** Ноздрев. – Смерть не люблю таких ростепелей! – и прибавил вслух, – Ну, чорт с тобою, поезжай бабиться с женою, фетюк! (79)

5 Diskussion och slutsats

Syftet med uppsatsen var att undersöka hur en översättare med övergripande acceptansinriktad översättningsstrategi respektive en översättare med övergripande adekvansinriktad översättningsstrategi hanterar översättningen av anföringsverb från ryska till svenska. Utgångspunkten var att Sören Rydström – trots anföringsnormerna och sin övergripande översättningsstrategi – genomgående översatt rena yttrandeverb som *сказать* och *говорить* till anföringsverb som anger högre röststyrka som till exempel *skriker*. Jag ämnade vidare undersöka i vilken kontext Rydström valt att byta rena anföringsverb mot tonalitetsverb, och slutligen om det fanns ett mönster inom denna exempelsamling. Under studiens gång blev det alltmer uppenbart att det hos Rydström fanns en korrelation mellan förekomsten av utropstecken och de mer expressiva anföringsverben. Frågeställningen fick således ändra karaktär, och istället för att studera vad det var som gjorde att Rydström valde mer expressiva anföringsverb än originalet, studerade jag i vilken utsträckning utropstecken har styrt valet av anföringsverb.

Utifrån analysen av anföringsverben och deras sammanhang i de tre texterna kan vi härvid konstatera att Gogol genomgående använder anmärkningsvärt många neutrala anföringsverb (även i kombination med utropstecken). Gogols begränsade användning av expressiva anföringsverb påminner om svensk språknorm snarare än rysk. Därutöver översätter Staffan Skott nästan uteslutande adekvansinriktat, både vad gäller översättningen av anföringsverb och vad gäller utropstecken. Undersökningen av antalet utropstecken i Skotts översättning visar att tillämpningen är mycket frekvent, och att utropstecken anges så fort en emotionell nyans kan utläsas i yttrandet. Detta är inte ovanligt i relation till rysk språknorm, men vid överföringen till svensk språknorm tycks det väldigt frekvent. Sören Rydström översätter anföringsverben i främst acceptansinriktat då att han anpassar anföringsverbet efter utropstecknet, men också efter kontexten. Detta innebär att han har tillämpat en i hög grad expliciterande anföringsstrategi då kontexten i hög utsträckning vävts in i valet av anföringsverb. Beträffande de specifika tillfällena när Rydström har valt mer expressiva anföringsverb än källtexten anger, och i vilken mån de förekommer de i relation till utropstecken kan fyra centrala slutsatser dras:

1. Rydströms anföringsverb anger oftare högre röststyrka än Gogols,
2. det är främst *сказала/а* och *говорила/а* som byts ut mot *(ut)ropade*.

3. normen för anföringsverb tycks hos Rydström underordnad såväl normen för utropstecken som det semantiska innehållet i form av förmedlande av starka känslor,
4. det förekommer även anföringsverb som anger annat än ökad röststyrka, till exempel *röt, mumlade och viskade*.

Anföringsnormen har vid flera av passagerna som analyserats fått stå tillbaka till förmån för normen för utropstecken, och resulterat i att frekvensen av anföringsverb med *hög röststyrka* blivit tätare, vilket vidare förklarar ett stort antal av Rydströms översättningslösningar. Men det finns även exempel då Rydström använt expressiva anföringsverb trots att inte utropstecken anges. Dessa passager kan kopplas till frågetecken och känslomässigt laddade uttryck, vid vilka Rydström tenderar att använda tonalitetsverb. Härvid kan vi konstatera att karaktärerna i Rydströms text både skriker, muttrar och ryter mer än i Gogols originaltext, och att det genom valen av expressiva anföringsverb även går att spåra en strävan efter att *explicitera* som är oberoende av förekomsten av utropstecken.

Även om Sören Rydströms översättning av *Döda själar* från 1948 i dag kan anses föråldrad och daterad, har den likväl relevans i och med dess spridning. I nära 50 år utgjorde Rydströms översättning den text som svenska läsare kom att förknippa med Nikolaj Gogol och *Döda själar*. Det är en vida spridd och omtyckt översättning som för många har representerat en stor del av bilden av Ryssland och den ryska landsbygden. Då karaktärerna och deras dialoger är så pass centrala blir anföringsverb en stor del av texten, och översättningen av dessa har anmärkningsvärd betydelse för uppfattningen av texten som helhet.

Av studien framgår att översättarens övergripande översättningsstrategi speglas även vid anföringslösningar, men att det vid förekomst av utropstecken uppstår en intressekonflikt hos den acceptansinriktade översättaren om huruvida normen för utropstecken eller normen för anföringsverb ska följas. Också den adekvansinriktade översättaren ställs inför ett val gällande en adekvansinriktad översättning vid utropstecken följt av ett neutralt yttrandeverb. Detta aktualiseras hos en författare som Gogol som i *Döda själar* har en hög frekvens av utropstecken följt av en låg frekvens expressiva anföringsverb.

För vidare forskning hade det varit intressant att jämföra andra översättningar från samma utgivningsperiod för att studera huruvida tendensen att explicitera i fråga om anföringsverb är återkommande, eller om Rydström och hans översättning av *Döda själar* är representativ eller

avviker från rådande mönster. I uppsatsen poängteras också att Gogol inte använder expressiva anföringsverb i nämnvärd utsträckning. Med hänvisning till den argumentation som förts, nämligen att modern rysk språknorm i fråga om anföringsverb förespråkar expressivitet, hade det varit intressant att undersöka förekomsten av expressiva anföringsverb i andra 1800-tals romaner, för att härmed undersöka huruvida Gogol bryter mot 1800-talsnormen eller om anföringsverben har blivit mer expressiva i modern, rysk litteratur.

6 Referenser

6.1 Primärliteratur

- Gogol', Nikolaj Vasil'evic, (1910-1914), *Döda själar eller Tschitschikoffs äfventyr*. Övers. Erik Nordenström. Göteborg: Åhlén & Åkerlunds förlag
- Gogol', Nikolaj Vasil'evič (1948). *Döda själar*. Övers. Sören Rydström. Flera utgåvor. Stockholm: Forum (I)
- Gogol', Nikolaj Vasil'evič (1989). *Döda själar*. Övers. Staffan Skott. Ny utgåva 2011. Stockholm: AWE/Geber
- Gogol', Nikolaj Vasil'evič (1953) *Mertvye duši: poëma*. Moskva: Chudožestvennaja literatura. Först publ: 1842 Sobranie sočinenij v šesti tomach

6.2 Referenslitteratur

- Bergland, Amanda (2017) *Lost in Translation - En studie om översättningen av expressiva ryska anföringsverb och anpassningen till den svenska anföringsnormen*. 2nd term paper. Lund: Lunds Universitet
- Chukovskij, Kornej (1949) *Vysokoe isskustvo* (sv. *Den höga konsten*), Moskva
- Gellerstam, Martin (1996). "Anföringens estetik. Om dialogformler i ett tvärspråkigt perspektiv" [i:] Josephson O. (red.) *Stilstudier: språkvetare skriver litterär stilistik*. Uppsala, s.12–27.
- Gramota.ru, *Znak vosklitsatelnij*. <http://new.gramota.ru/biblio/readingroom/rules/160-voskl> [2018-09-01]
- Håkanson, Nils (2012). *Fönstret mot öster – rysk skönlitteratur i svensk översättning 1797–2010 med en fallstudie av Nikolaj Gogols svenska mottagande*. Avhandling i slaviska språk vid Institutionen för moderna språk vid Uppsala universitet.
- Ingo, Rune (2007). *Konsten att översätta*. Studentlitteratur
- Levý, Jirí "Konstnärlig stil och översättarstil", [i:] Kleberg, L. (red.) *Med andra ord. Texter om litterär översättning*, 157–171 (Stockholm 1998), s. 163.
- Marklund Sharapova, Elisabeth (2012) *Norstedts stora ryska ordbok : Rysk-svensk/Svensk-rysk*. Norstedts
- Svenska skrivregler* (2000). Utgivna av Svenska språknämnden. Stockholm: Liber.
- Mendoza Åsberg, Liza (2013). "Jo, läspade Violet" *Översättningsanalys av anföringsverb i svensk och polsk skönlitterär prosa*. Masteruppsats. Stockholm: Stockholms universitet
- Språkrådet Svenska skrivregler (Stockholm 2008).
- Tegelberg, Elisabeth (2000). *Från svenska till franska. Kontrastiv lexikologi i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik (2010[1999]). *Svenska akademiens grammatik*. 1. uppl. Stockholm: Svenska akademien
- Toury, Gideon. (1995). *Descriptive Translation Studies – and Beyond*. John Benjamins Publishing Company.

Wennerström, Eva (1935). *Expressiva anföringsverb*, [i:] Svensk stil, studier tillägnade Bengt Hasselman den 21 december 1935 Uppsala–Stockholm, s. 151–160.

Bilaga 1: Nordenströms översättningslösningar

Exempel 1. – Bravo! Min lilla vän! **Utropade** Tschitschikoff. (s.45)

2. – *O, detta vore i sanning ett paradiskt lif!* **suckade** Tschitschikoff. (58)
3. – *Hallå, Pelagaja! **Ropade** godsägarfrun till en i åskådarehopen vid trappan stående flicka, elfva år gammal (..) (94)*
4. – *Men, vet Ni hvad, Pavel Ivonotsch! **utropade** Manilov, (57)*
5. – *Dä' va' lögn! **Skrek** Nozdrjeff. Hälften är mer än nog! (112)*
6. – *Du är ju full som en skomakare, kom det från Tschitschikoff. (66)*
7. – *Husch, så'na fasliga ord! **Utropade** Natasja Petrovna och såg på honom med skräckslagen min. (86)*
8. – *Titta på den här vargungen!, **utropade** han. (118)*
9. – *Nej, nej! **Skrek** Nozdrjeff. (124)*
10. – *Du ljuger, du ljuger! **Skrek** Nozdrjeff utan att ens låta Tschitschikoff tala till punkt. Du ljuger, bror lille! (127)*
11. – *Bäst att du aldrig kommit inför mina ögon! **Fortsatte** Nozdrjeff. (134)*
12. – *Hör du mor lilla! – **sade** han, vid nedklifvandet ur britschan, är husbond? (187)*
13. – *Nej, nej, ännu en gång! – **ropade** de allra ivrigaste, och man skålade åter, gång på gång. (253)*
14. – *Om priset? - **Utropade** Maniloff och häpnade ånyo. (55)*
15. – *Huru! Ni vill lämna oss redan? **Utropade** Maniloff, plötsligt återkommande till sig själf och med ett nästan skrämmt uttryck i ögonen. (57)*
16. – *Är Ivan Antonovitsch där? **Ropade** presidenten. (242)*
17. – *Huru? Guvernören en röfvare?! **Utbrast** Tschitschikoff, hvars förstånd nu stod alldeles stilla. (157)*
18. – *Hej! Hör opp... hur går det nu? **Ropade** Tschitschikoff till Selifan. (412)*
19. – *Tig, din åsna! **Sade** Tschitschikoff. (68)*
20. – *Du skall få smaka på sabeln! – **röt** i samma ögonblick en mot britschkan framstormande gendarm med mustascher, säkert en arschin långa. (367)*
21. – *Ack du...! **fräste** Selifan "Det där är ju till höger. Du kan ju inte skilja på höger och vänster! (97)*
22. – *Gamla och slitna! **Brummade** han och höll upp en af den mot dagern. (175)*
23. – *Ett sant ord! **Medgaf** Nozdrjeff. – Så'na där mesar äro ej min smak. (124)*